

Самофалов Л. П.,

кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач
кафедри вогневої та спеціальної підготовки,
Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, Україна,
ORCID: 0000-0001-7626-4270;

Самофалова К. О.,

студентка 2 курсу, Національний університет
«Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна,
ORCID: 0009-0007-1002-4750

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ У СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

У статті проаналізовані основні поняття та визначені характерні ознаки правомірної поведінки. Правомірна поведінка є багатограним явищем, що ґрунтується на взаємодії правових, моральних, соціальних і культурних чинників. Основною ознакою правомірної поведінки є дотримання особою встановлених правових норм та принципів, що передбачають не лише виконання обов'язків, а й відмову від вчинків, які суперечать закону.

Ключові слова: *правомірна поведінка, правова поведінка, людина, громадянин, правопорядок, правосвідомість, правомірність, правова держава, відповідальність.*

Постановка проблеми. На сьогодні проблематика правомірної поведінки серед фізичних та юридичних осіб має як вагоме практичне, так і доволі теоретичне значення. Правомірна поведінка як вид правової поведінки відбувається найчастіше у повсякденному житті громадян, а також під час виконання відповідними індивідами договірних, трудових, економічних, політичних зобов'язань. Питання правомірної поведінки дуже гостро нині пов'язано з нестабільною ситуацією в країні у зв'язку з війною росії проти України. Деякі представники сучасного суспільства задля задоволення своїх потреб та досягнення власних цілей нехтують звичайними загальноприйнятими правилами поведінки. Завдання держави в особі її представників – шляхом заохочувальних заходів стимулювати громадян до правомірної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням правомірної поведінки присвячені праці багатьох учених. Серед них

варто виокремити праці: О. М. Бандурки, С. В. Бобровник, І. П. Голосніченка, Р. А. Калюжного, М. С. Кельмана, А. Ф. Крижановського, Н. М. Крестовської, Л. Г. Матвєєвої, С. М. Скуріхіна, О. Ф. Скакун, М. А. Завальнюка, А. М. Колодія, А. Ю. Олійника, А. О. Штанько, А. М. Шульги та інших.

Метою статті є виявлення проблемних питань, що полягають у розкритті сутності поняття правомірної поведінки в суспільстві та визначенні її характерних ознак.

Виклад основного матеріалу. Правова поведінка є важливим об'єктом наукового дослідження, адже вона відображає взаємодію особистості із суспільством та державою. У цьому контексті правова поведінка завжди була предметом уваги, і її трактування змінюється відповідно до динаміки розвитку суспільства. Поглиблене розуміння цієї поведінки залежить від змін у світоглядно-ціннісних установах людей, які своєю чергою формуються в умовах історичних, соціальних і правових трансформацій.

Одним із важливих аспектів правової поведінки є критерій «допустимості», який визначає межі правомірної поведінки людини. Зміни в соціумі, розвиток соціально-правових відносин, а також етичні норми впливають на трактування допустимості поведінки. Розуміння такого поняття, як «добро» і «зло», що визначають межі правомірної поведінки, завжди базується на морально-етичних нормах, які доповнюються соціально-правовими аспектами життєдіяльності людини в суспільстві. Однак не можна заперечувати також і важливість норм природного права, які завжди зберігаються як універсальні засади.

У правовій площині основна увага приділяється допустимості поведінки в соціумі, зокрема її відповідності основним правам і свободам інших громадян. Особлива роль відводиться таким якостям людини, як честь і гідність, оскільки правомірна поведінка повинна їх поважати і захищати. Вони є основною цінністю, яку не можна порушувати або принижувати внаслідок дій іншої людини. В умовах демократичної правової держави життя, здоров'я, честь та

гідність кожної особи є незаперечними цінностями, що є основою правомірної поведінки.

У сучасних умовах, особливо в контексті війни росії проти України, збереження ціннісного підходу до розуміння правомірної поведінки має особливе значення. Важливо зберегти відданість принципам природного права, адже вони дозволяють спроектувати моральні та правові норми на позитивне право держави. Тому правомірна поведінка є тим критерієм, який, з одного боку, визначає допустимість поведінки в соціумі, а з іншого – сприяє розвитку правової культури та громадянської відповідальності в державі [1, с. 764].

Поведінка людини — це комплексний процес, що охоплює взаємодію індивіда з оточенням, іншими людьми та соціальними групами. В енциклопедичній літературі під поведінкою розуміють спосіб взаємодії людини з навколишнім світом, що охоплює її дії, реакції, звички, жести, слова та інші вирази, які відображають її внутрішній стан, почуття та цінності [2].

Поведінка людини є результатом взаємодії з оточенням, яке суттєво впливає на вибір напрямку її дій. Це середовище може бути як правомірним, так і неправомірним, і його вплив визначає, яким чином людина діятиме в конкретних ситуаціях. Проблема правомірної поведінки в контексті соціальних норм є важливою темою, що виникає через різноманіття точок зору стосовно того, що саме є допустимим, а що – ні. Правомірна поведінка – результат дотримання встановлених правових норм, які регулюють відносини в суспільстві. Вона відрізняється від неправомірної, яка порушує ці норми і може виявлятися як вчинення кримінального чи адміністративного правопорушення. Проте іноді виникають ситуації, коли неправомірна поведінка може бути визнана як допустима з моральних чи соціальних міркувань, хоча її юридичний аспект все одно залишається порушенням законодавства. Правова поведінка є складним і багатогранним явищем, що охоплює не лише виконання встановлених законодавчих вимог, а й індивідуальні морально-правові орієнтири особистості, які визначають її правосвідомість. Це визначення правомірної поведінки є суттєвим у контексті правової ідеології, оскільки

правосвідомість людини формується через розуміння власних прав і обов'язків, що своєю чергою впливає на її поведінку в суспільстві [3, с. 260].

У правовій науці та практиці часто використовується термін «правова поведінка» і традиційно тлумачиться як дії (або бездіяльність) особи, що здійснюються відповідно до вимог правових норм. Проте в юридичній літературі звертається увага на певну суперечність у вживанні цього терміну.

Так, наприклад, А. Шульга справедливо зазначає, що не зовсім логічно називати «правовою» будь-яку поведінку, що має зв'язок із правом, зокрема правопорушення, оскільки останнє є антиправовим явищем [4, с. 24].

Правомірна поведінка є однією з основних форм правової поведінки, що існує поряд з неправомірною (протиправною). Вона охоплює сукупність дій або бездіяльність особи, які не суперечать чинному законодавству певної держави. Ця поведінка визнається такою, що відповідає встановленим нормам права і сприяє підтриманню правопорядку в суспільстві. Зміст правомірної поведінки визначається її відповідністю правовим нормам. Вона є проявом реалізації суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків, передбачених законом. Важливою особливістю є те, що обсяг дозволених або санкціонованих дій залежить від правової системи тієї чи іншої держави [5, с. 39].

Поняття «правомірність» посідає важливе місце в сучасній правовій доктрині та є одним із ключових елементів правової свідомості й правової культури суспільства. Його значення не обмежується вузьким або однозначним тлумаченням, оскільки відображає широкий спектр соціально-правових явищ, пов'язаних з дотриманням норм права. У загальному або повсякденному розумінні правомірність означає відповідність поведінки суб'єкта вимогам чинного законодавства. Це передбачає виконання встановлених державою норм і правил, спрямованих на регулювання суспільних відносин [6, с. 30].

Поняття «правомірність» відображає сукупність позитивних характеристик поведінки, які відповідають вимогам чинного законодавства. Вона не лише засвідчує факт дотримання

правових норм, а й характеризує певний соціально-державний лад, систему усталених традицій, звичаїв і взаємозв'язків, що склалися в суспільстві. Інакше кажучи, правомірна поведінка є засобом реалізації цінностей, які суспільство визнає як допустимі, бажані й соціально схвалені. Оскільки право виступає як специфічна нормативно-регулятивна система, його головною метою є впорядкування суспільних відносин [7, с. 68–72].

Право як важливий регулятор суспільних відносин не здатне охопити абсолютно всі аспекти життя суспільства. Суспільні відносини регулюються також іншими соціальними механізмами: моральними нормами, звичаями, релігійними настановами тощо. Утім, саме право виконує ключову роль у формуванні належної моделі поведінки громадян, закріплюючи у своїх нормах ті цінності й ідеали, які визнаються суспільно значущими та бажаними. Ці норми підлягають правовій охороні та захисту з боку держави. Одним із основних завдань права є спрямування людської поведінки в межі правомірності. Право не лише фіксує допустимі межі вчинків, а й стимулює до вчинення соціально корисних дій. Правомірна поведінка – це така форма поведінки особи, яка відповідає вимогам чинного законодавства, не порушує прав інших осіб, не суперечить публічному порядку та моральним засадам суспільства [8, с. 568].

Науковець О. Омельчук слушно зазначає, що правомірна й неправомірна поведінка часто існують нерозривно, «переплітаються» та проявляються у повсякденному житті. Це означає, що суб'єкт правовідносин може водночас порушувати одні норми права, але дотримуватись інших. Така ситуація ускладнює однозначну оцінку поведінки особи з точки зору її правомірності чи протиправності. Тому для повного й об'єктивного розуміння поведінки у сфері права недостатньо вивчати лише її позитивний (правомірний) чи негативний (протиправний) аспект. Необхідний комплексний підхід, що враховує всю складність правової поведінки як явища, її мотиваційні засади, соціальні умови та юридичні наслідки [9, с. 55].

Більшість учених-юристів визначають правомірну поведінку як суспільно корисну діяльність, що здійснюється в межах правового поля. Така поведінка не лише не суперечить

правовим нормам, а й сприяє реалізації прав і обов'язків, передбачених законом. Правомірна поведінка є соціально схвальною і такою, що охороняється державою, оскільки забезпечує стабільність, справедливість і правопорядок у суспільстві [10, с. 258].

У правовій науці правомірна поведінка розглядається як один із ключових елементів забезпечення правопорядку в суспільстві. Вона виражає реальне втілення норм права у щоденній діяльності суб'єктів правовідносин. Відповідно до підходу, сформульованого М. Кельманом, правомірна поведінка — це суспільно корисна, суспільно необхідна, бажана і допустима поведінка осіб, яка відповідає правовим нормам і гарантується державою [11, с. 742].

У правовій державі більшість громадян та юридичних осіб діють у межах закону, дотримуючись встановлених правових норм. Така поведінка характеризується як правомірна або правослухняна. Саме завдяки правомірній поведінці право реалізується в практичній площині, інакше його дія залишалась би лише формальною або декларативною.

Правомірна поведінка — це зовнішній прояв діяльності або бездіяльності особи, що відповідає вимогам норм права. Вона є формою реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які закріплені у правових нормах. Отже, правомірна поведінка є не лише юридично значущим явищем, а й інструментом, через який право здійснює свій вплив на суспільні відносини.

Правомірна поведінка є важливою складовою правової системи, що сприяє організації та гармонії в суспільстві. Вона забезпечує стійкий правопорядок і служить важливим чинником для виконання завдань і функцій держави та суспільства. Таке поведіння відповідає соціальним потребам та інтересам суб'єктів права. Важливою рисою правомірної поведінки є її відповідність нормам і принципам права, що закріплені в нормативних актах, правових звичаях і судових прецедентах. Вона не порушує заборон, що містяться в законах та підзаконних актах, а також соціально сформованих правилах.

З точки зору свідомості, правомірна поведінка є вольовим і усвідомленим вибором індивіда. Вона здійснюється на основі

добровільної мотивації, коли особа свідомо намагається досягти поставлених цілей, дотримуючись встановлених правових норм. Це проявляється в діях або бездіяльності, які відповідають правовим вимогам і можуть бути реалізовані через виконання, дотримання або використання права громадянами, а також через правозастосування органами влади.

Правомірна поведінка складається з юридично значущих вчинків, які можуть бути поділені на різні типи відповідно до диспозиції правових норм: зобов'язальні, заборонні та дозвільні [12, с. 528].

Правомірна поведінка є таким видом поведінки, що відповідає вимогам правових норм і принципів. Вона реалізується в межах правових актів, охоплюючи дії, що не порушують встановлених законом обмежень і не суперечать суспільним інтересам. Разом з юридичною відповідністю важливою ознакою правомірної поведінки є її соціальна корисність. Така поведінка позитивно оцінюється як суспільством, так і державою, оскільки відповідає їхнім інтересам та не завдає шкоди правам і свободам інших осіб. Вона дозволяє досягти поставлених цілей у межах правового поля, використовуючи правові засоби.

Іншою суттєвою ознакою правомірної поведінки є її прогнозованість. Дії правослухняної людини зазвичай можна передбачити, що дозволяє планувати відповідні дії або реакції з боку інших суб'єктів. Важливим аспектом є також масовість такої поведінки, оскільки правомірна поведінка характерна для більшості людей. Вона є необхідною умовою нормального функціонування суспільства, тоді як неправомірні дії зазвичай набувають масового характеру лише в екстремальних ситуаціях, таких як соціальні заворушення.

Держава та інші органи публічної влади забезпечують охорону правомірної поведінки, стимулюючи її через методи переконання та у разі потреби – через застосування примусу. Важливим елементом правомірної поведінки є її добровільність і свідомість. Люди здебільшого обирають правомірну поведінку не тільки через страх перед юридичною відповідальністю, а й через розуміння вигод такої поведінки, звичку або особисті переконання.

Активність також є невід'ємною характеристикою правомірної поведінки, яка виявляється в самостійності громадянської та етичної позиції особи. Це передбачає усвідомлення соціальних наслідків своїх вчинків, здатність узгоджувати власні інтереси з інтересами інших людей і суспільства загалом [13, с. 193].

Висновки. Правомірна поведінка є важливим аспектом правового регулювання, що відображає взаємодію особи із суспільством та державою. Хоча вітчизняне законодавство не дає єдиного визначення правомірної поведінки, багато вчених-юристів намагаються окреслити це поняття, що свідчить про відсутність універсального трактування цього явища. Основною ознакою правомірної поведінки є дотримання особою встановлених правових норм та принципів, що передбачають не лише виконання обов'язків, а й відмову від вчинків, які суперечать закону.

Правомірна поведінка є багатогранним явищем, що ґрунтується на взаємодії правових, моральних, соціальних і культурних чинників. Її розуміння змінюється разом із розвитком суспільства, трансформацією правових норм та ціннісних орієнтирів громадян. Правомірна поведінка виступає ключовим елементом правопорядку, оскільки забезпечує реалізацію прав і свобод особи, дотримання обов'язків, а також сприяє зміцненню правосвідомості. Вона відображає не лише формальну відповідність діям вимогам права, а й наявність внутрішньої мотивації особи діяти в межах допустимого, поважаючи честь, гідність та інші фундаментальні цінності.

Розмежування правомірної та неправомірної поведінки ґрунтується на понятті допустимості, що формується під впливом не лише норм позитивного права, а й норм природного права, морально-етичних уявлень, інтуїції та правової ментальності особистості. У цьому контексті правомірна поведінка виступає індикатором рівня правової культури суспільства та основою для побудови демократичної, соціально відповідальної держави.

Список використаних джерел

1. Романова А. С. Поведінка людини: філософсько-правовий дискурс. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 763–766. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.135>.
2. Український психологічний ХАБ. Психологічна енциклопедія. URL: <https://www.psykholoh.com/post/> (дата звернення: 26.01.2026).
3. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загально-теоретичний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 257–261. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.43>.
4. Шульга А. М. Правозначуща поведінка як вид соціальної поведінки особи. *Forum Prava*. 2023. № 2 (75). С. 19–31. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699518>.
5. Івоніченко Д. В., Соколова І. О., Довгалюк Ю. М. Нестабільність правомірної поведінки: теоретичні засади поняття та причини явища в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 37–40.
6. Зайцев О. М., Польова А. В., Демідова А. О. Основні критерії визначення поняття «правомірна поведінка». *DICTUM FACTUM*. 2023. № 2 (14). С. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-29-35>.
7. Голубовський В. Є. Правомірна поведінка: теоретико-методологічний аспект дослідження. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 68–72.
8. Загальна теорія права : підручник / Петришин О. В., Лемак В. В., Максимов С. І. та ін. ; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2020. 568 с.
9. Омельчук О. М. Правомірна та неправомірна поведінка в сімейному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 55–57, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/12>.
10. Крижановський А. Ф., Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Скуріхін С. М., Іванчук В. Є. Загальна теорія права та держави : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 258 с.
11. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2021. 528 с.

13. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Міжнародний гуманітарний університет, 2021. 193 с.

Samofalov L.,

PhD in Law, Associate Professor, Senior Lecturer
Department of Firearms and Special Training,
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine
ORCID:0000-0001-7626-4270;

Samofalova K.,

a second-year student,
Chernihiv Polytechnic National University,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0009-0007-1002-4750

THE CONCEPT AND CHARACTERISTICS OF LAWFUL BEHAVIOR IN CONTEMPORARY JURISPRUDENCE

The article analyzes the principal concepts of lawful behavior. The essence of the concept of lawful behavior is revealed, and its main characteristics are identified. Lawful behavior is a multifaceted phenomenon based on the interaction of legal, moral, social, and cultural factors. The primary characteristic of lawful behavior is an individual's compliance with established legal norms and principles, which implies not only the fulfillment of legal obligations but also abstention from actions that contradict the law.

Lawful behavior serves as the foundation of legal order in the conditions of a modern democratic state. Due to its mass and socially significant nature, lawful behavior enables public authorities to effectively perform their assigned functions and allows law to fulfill its fundamental role. For this reason, state and legal institutions, recognizing the importance of citizens' compliance with the law, strive to act in ways that encourage society to choose lawful models of behavior. Lawful behavior constitutes a complex and multidimensional socio-legal phenomenon that integrates legal, moral-ethical, psychological, and cultural elements. Its understanding cannot be limited solely to formal compliance with legal norms, as it is shaped by both the individual's internal convictions and external social conditions, including historical, political, and legal transformations, as well as general civilizational values. In a democratic state governed by the rule of law, lawful behavior must be grounded in respect for fundamental human rights and freedoms, particularly such core values as honor, dignity, life, and health. The modern legal system should not only define the boundaries of permissible conduct but also ensure appropriate motivation for individuals to act lawfully by fostering legal culture, responsibility, and legal consciousness. In this context, the development of both internal and external motivation to comply with legal norms is of particular importance.

Key words: lawful behavior, legal behavior, individual, citizen, legal order, legal consciousness, lawfulness, rule-of-law state; responsibility.

References

1. Romanova, A. S. (2024), "Human behavior: Philosophical and legal discourse", *Analytical and Comparative Jurisprudence*, No. 1, pp. 763–766, DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.135>.
2. Ukrainian Psychological Hub (n.d.), *Psychological encyclopedia*, available at: <https://www.psykholoh.com/post/> (accessed 10 January 2026).
3. Strybko, T., & Boychenko, S. (2020), "Legal behavior as a component of legal consciousness: A general theoretical analysis", *Entrepreneurship, Economy and Law*, No. 4, pp. 257–261, DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.43>.
4. Shulha, A. M. (2023), "Legally significant behavior as a type of social behavior of an individual", *Forum Prava*, No. 2, Vol. 75, pp. 19–31, DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699518>.
5. Ivonichenko, D. V., Sokolova, I. O., & Dovhaliuk, Yu. M. (2021), "Instability of lawful behavior: Theoretical foundations and causes in Ukraine", *Legal Scientific Electronic Journal*, No. 11, pp. 37–40.
6. Zaitsev, O. M., Polova, A. V., & Demidova, A. O., et al. (2023), "Main criteria for defining the concept of lawful behavior", *DICTUM FACTUM*, No. 2 (14), pp. 29–35, DOI: <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-29-35>.
7. Holubovskiy, V. Ye. (2012), "Lawful behavior: A theoretical and methodological approach", *Law Review of Kyiv University of Law*, No. 1, pp. 68–72.
8. Petryshyn, O. V., Lemak, V. V., & Maksymov, S. I., et al. (Eds.) (2020), *General theory of law : textbook*, Yaroslav Mudryi National Law University, Pravo, Kharkiv.
9. Omelchuk, O. M. (2021), "Lawful and unlawful behavior in family law of Ukraine", *Juridical scientific and electronic journal*, No. 5, pp. 55–57, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/12>.
10. Kryzhanovskiy, A. F., Krestovska, N. M., Matvieieva, L. H., Skurikhin, S. M., & Ivanchuk, V. Ye. (2022), *General theory of law and state : educational and methodological guide*, Odesa Law Academy, Feniks, Odesa.
11. Kelman, M. S. (2020), *General theory of law*, Oldi-Plus, Kherson.
12. Skakun, O. F. (2021), *Theory of state and law : textbook*, 4th ed., Alerta, Kyiv.
13. Krestovska, N. M., Matvieieva, L. H., Tytska, Ya. O., Atamanova, N. V., & Arabadzhly, N. B. (2021), *Theory of state and law : study guide*, International Humanitarian University.

Дата першого надходження статті до видання: 27.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.02.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 01.06.2026.